

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ВАСЮТІНА ВЛАДЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 323.39 : 316.652.2 (477)

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

23.00.02 – політичні інститути та процеси

Автореферат на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор
Наумкіна Світлана Михайлівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри політичних наук

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Кочубей Лариса Олександрівна,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України,
провідний науковий співробітник відділу теоретичних і прикладних проблем політології

кандидат політичних наук
Куспляк Ігор Сергійович,
Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України,
доцент кафедри інформаційних технологій та систем управління

Захист відбудеться «29» вересня 2014 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06 в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Міністерства освіти і науки України (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 55).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36).

Автореферат розісланий «28» серпня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. І. Ростецька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Дослідження питання про сутність і реформування інформаційного простору має особливе значення для української держави, політичний вектор якої спрямований на комплексну інтеграцію в європейське співтовариство, яку неможливо здійснити без інформаційного фактору та приведення методів реалізації національної інформаційної політики до європейських стандартів.

На сучасному етапі розвитку міжнародних геополітичних та економічних відносин комунікація виступає інструментом влади, комерційним товаром, засобом набуття, поширення знань та ідей. Україна має розвивати свої власні структури комунікації відповідно до умов, потреб і традицій, зміцнювати свою цілісність і незалежність, захищати національні інтереси у міжнародному інформаційному просторі, дотримуватись визначеної стратегії розвитку інформаційної політики, яка повинна набувати ознак та дотримуватись принципів загальноєвропейської інформаційної політики.

Діалог України з європейськими організаціями, такими як Європейський Союз, Рада Європи, ОБСЄ та НАТО, які здійснюють активну міжнародну політику у галузі комунікації, орієнтуючись не тільки на співробітництво з окремими державами, а й з міжнародними організаціями, набуває все більшого значення.

Україна зацікавлена у виході на європейський інформаційний простір, у розвитку інформаційного бізнесу, інформаційної економіки як основи політичного та економічного зростання і політичної стабільності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в рамках науково-дослідної роботи кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» та безпосередньо пов'язано з комплексною науково-дослідницькою темою «Трансформаційний процес в Україні: основні проблеми та умови їх вирішення» (№ державної реєстрації 0109U000215), одним із виконавців якої є дисертантка.

Мета дослідження полягає у визначенні основних напрямів проведення інформаційної політики в Україні з урахуванням креативного аналізу зарубіжного досвіду.

Для реалізації поставленої мети необхідно було вирішити наступні дослідницькі завдання:

- розкрити суть понять «інформаційна політика» та «інформаційний простір»;
- уточнити основні функції та структуру державної інформаційної політики в сучасному суспільстві;
- виявити особливості розвитку інформаційного суспільства в Україні;
- систематизувати й осмислити досвід країн ЄС щодо формування та реалізації державної інформаційної політики;
- охарактеризувати проблеми, які існують на шляху формування вітчизняної інформаційної політики;
- проаналізувати нормативні засади та пріоритети формування інформаційної політики України та Європейського Союзу;

– обґрунтувати пропозиції стосовно основних напрямів діяльності щодо прискорення та збільшення ефективності процесу формування інформаційної політики в Україні.

– розробити модель побудови української державної інформаційної політики.

Об'єкт дослідження – державна інформаційна політика країн ЄС.

Предмет дослідження – процес формування інформаційної політики України в контексті євроінтеграції.

Методи дослідження. Методи дослідження зумовлені специфікою даної дослідницької роботи і потребами політологічного аналізу теми. У дослідженні дисертант спирався на філософські, загальнонаукові і спеціальні методи, що забезпечило поєднання соціально-філософського, політологічного і соціологічного аналізу інформаційного суспільства та інформаційної політики.

Методологічною основою роботи є загальні принципи об'єктивності, пріоритету конкретної істини, які передбачають об'єктивне висвітлення і комплексний аналіз політичних та суспільних процесів на основі науково-критичного використання різноманітних джерел інформації.

У роботі використано такі загальні методи наукових досліджень, як компаративний, системний, інституційний, структурно-функціональний. Дослідження інформаційної політики здійснювалось з позицій загальних закономірностей, які обумовлюють утворення інституційних засад у країнах європейського регіону.

Дисертаційне дослідження спирається на загальнонаукові методи пізнання: аналіз, синтез, типологізація, необхідні для виявлення основних типологічних і якісних перетворень в інформаційній сфері.

Методологічною основою дисертації також були використані методи і принципи сучасних соціально-політичних наук. При вивченні взаємозв'язку соціально-політичних та інформаційних процесів у Європі використані такі методи пізнання суспільно-політичних явищ як формально-юридичний, статистичний та історичний. Вони дозволили охарактеризувати роль і вплив європейського інформаційного простору на сучасні глобалізаційні процеси, надати характеристику основних тенденцій у розвитку національного інформаційного простору України. Також використовувався метод експертних оцінок для виявлення найбільш актуальних і термінових завдань для побудови інформаційної політики України в контексті євроінтеграційних процесів та метод моделювання, який дає реальний механізм реалізації успішної Національної інформаційної політики України.

Емпіричну базу дослідження склали юридичні акти універсально-міжнародного характеру, обов'язкові та рекомендаційні документи Європейського Союзу та законодавчі акти у сфері інформації, політичних і громадських організацій.

Наукова новизна одержаних результатів. Результатом проведеного дослідження стала одна з перших у вітчизняній науці спроба побудови реальної моделі Національної інформаційної політики України за допомогою політологічного аналізу формування й розвитку інформаційної політики України крізь призму перспектив інтеграції України в європейський інформаційний простір.

Наукова новизна полягає, зокрема, у наступних положеннях та висновках дисертаційного дослідження:

уперше:

– надається авторський варіант моделі української державної інформаційної політики, що охоплює три послідовні етапи, для яких визначено плани і дії реалізації інформаційної політики України;

– обґрунтовуються власні пропозиції стосовно основних напрямів входження України у світовий інформаційний простір;

– представлений комплексний аналіз принципів і складових інформаційної політики Європейського Союзу в умовах формування інформаційного суспільства;

– проведено докладне системне дослідження закономірностей розвитку національної інформаційної сфери України в контексті загальноєвропейських тенденцій формування інформаційного суспільства в аспекті соціально-політичної трансформації України та з точки зору європейської інтеграції.

– уточнено поняття сучасної державної інформаційної політики, що дозволяє в майбутньому проводити більш поглиблений аналіз політичних процесів в Україні з урахуванням інформаційної складової та особливостей процесів глобалізації світового інформаційного простору;

– виявлено основні методологічні моделі формування та реалізації державної інформаційної політики, використання яких у сучасному інформаційному світі дає найвищу соціальну ефективність;

– доведено, за результатами застосування методу експертних оцінок для визначення ступеню впливу окремих факторів на процес формування інституційної бази інформаційної політики ЄС, що найвищий ступінь впливу на процес формування інституційної бази інформаційної політики має створення концепції електронної держави.

– надані шляхи і способи вирішення проблем у галузі інформаційних комунікацій, що виникають у суб'єктів інформаційного простору України в процесі реалізації державної інформаційної політики;

уточнено, що:

– формування інформаційної політики в Україні повинно бути пов'язано зі створенням розвиненого інформаційного середовища як сукупності технологічних, соціально-політичних, правових, економічних і соціально-культурних компонентів, факторів і умов;

– інформаційне суспільство є сучасним станом цивілізаційного розвитку, сутність якого полягає у збільшенні масштабів створення, накопичення, передачі, обробки і використання інформації. Систематизовано основні функції державної інформаційної політики в сучасному суспільстві;

– уточнено поняття сучасної державної інформаційної політики, що дозволяє в майбутньому проводити більш поглиблений аналіз політичних процесів в Україні з урахуванням інформаційної складової та особливостей процесів глобалізації світового інформаційного простору;

набуло подальшого розвитку:

– визначення основних тенденцій адаптації національного інформаційного простору України до наднаціональної інформаційної політики в умовах формування єдиного європейського інформаційного простору;

– обґрунтування основних особливостей інформаційного суспільства в Україні;

– визначення можливостей використання позитивного досвіду європейських країн щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні та шляхи його втілення.

Практичне значення одержаних результатів простежується за чотирма основним напрямками:

1. Аналітичний: результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у роботі спеціалізованих дослідницьких центрів, орієнтованих на вивчення проблем формування інформаційного суспільства та вдосконалення інформаційної політики України.

2. Прикладний: практичні рекомендації, що містяться у дисертаційному дослідженні, можуть постати основою для розробки та прийняття державної концепції побудови ефективної НІІ, відповідних законодавчих актів у напрямку вдосконалення НІІ України, оптимізації процесів міжнародної комунікації для подальшого входження України в єдиний європейський інформаційний простір.

3. Науково-дослідницький: теоретичні висновки дослідження можуть бути використані для подальших досліджень і розвитку нового наукового напрямку міжнародних відносин, для впровадження в сучасну українську структуру державної влади інститутів реалізації європейської інформаційної політики, для аналізу перспектив розвитку співробітництва між Україною та Європейським Союзом та приведення до відповідності інформаційного законодавства і стратегій України по відношенню до інформаційного права і стратегій ЄС.

4. Навчальний: концептуальні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані під час розробки навчально-методичних матеріалів, необхідних для написання підручників та викладання спеціалізованих курсів із питань побудови НІІ України в контексті євроінтеграційних процесів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися і обговорювалися на засіданні кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського», а також були висвітлені у доповідях на міжнародних, регіональних та міжвузівських науково-практичних конференціях: Круглий стіл «Український соціум: соціально-політичні виміри» (Київ, 2004 р.), III Міжвузівська науково-теоретична конференція молодих вчених (Житомир, 2010 р.), «Модернізація політичної системи сучасної України: стан та перспективи розвитку» (Луганськ, 2011), «20 років незалежності України: здобутки, втрати і стратегії майбутнього» (Київ, 2011), «Соціально-політичні і культурні проблеми сучасності» (Сімферополь, 2012), «Ціннісний вимір політичної діяльності: проблеми політичного вибору в сучасному українському суспільстві» (Херсон, 2012), «Україна і світ : діалог мов та культур» (Київ, 2012, 2013 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 10 публікаціях, зокрема, 4 надруковані у фахових наукових виданнях з політології в Україні, 1 – у зарубіжному науковому виданні.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями, поставленими дисертантом у процесі теоретичної розробки вибраної теми. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатку. Повний обсяг дисертації – 234 сторінки, основний зміст викладено на 210 сторінках. Список використаних джерел містить 230 найменувань (23 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **«Вступі»** обґрунтовується актуальність теми, визначається стан наукової розробки проблеми, з'ясовується зв'язок дослідження з науковими програмами, розкривається його мета, завдання, об'єкт, предмет, методи, формулюється наукова новизна отриманих результатів, встановлюється їх практичне значення, наводяться відомості про апробацію результатів дисертації.

У **першому розділі «Теоретичні засади дослідження інформаційної політики України в контексті євроінтеграції»** зроблений історичний екскурс щодо різноманітних підходів розуміння інформаційної політики, дане її визначення та ознаки. Проаналізовано ступінь наукової розробленості джерел вивчення проблеми, з'ясовані і обґрунтовані теоретико-методологічні засади дослідження державної інформаційної політики та її реалізації на національному рівні.

У *підрозділі 1.1 «Інформаційна політика як об'єкт політологічного аналізу»* розглядаються основні концепції та підходи до поняття інформаційної політики в історії розвитку політологічної думки від найдавніших часів до сьогодення. Надаються поняття державної та недержавної інформаційної політики. Розкриваються поняття об'єкта та суб'єкта, предмета та мети інформаційної політики, формулюються завдання інформаційної політики в сучасному світі.

Розкривається сучасне значення поняття «інформаційний простір». У інформаціологічному аспекті розуміння терміну «інформаційний простір» базується на визначенні поняття «інформаційної сфери», автором надається ряд наукових підходів до тлумачення даного визначення.

Інформаційна політика включає в себе інформаційно-психологічну складову інформаційних процесів, відповідно визначається поняття «інформаційно-психологічна сфера», яка має найбільшу значимість для інформаційної політики. Розглядається інформаційний простір як простір соціального типу, у якому задають структуру влади інформація і знання. Автор також звернувся у своєму дослідженні до структури інформаційного простору і визначив, що основними структурними складовими інформаційного простору в його синергетичному уявленні є інформаційні поля й інформаційні потоки.

Виділено особливі компоненти, значимі для інформаційної політики, до одного з таких компонентів, зокрема, належить «віртуальна реальність», також досліджується специфічний різновид віртуальної реальності – «віртуальні реальності цільового суб'єкта-призначення» (ВРЦСП), які можна віднести до штучно створених віртуальних реальностей.

Розглянуто проблеми суб'єктів діяльності в інформаційному просторі. Склад, ступінь впливу й особливості взаємодії суб'єктів діяльності в інформаційному просторі. Для інформаційного простору суспільства характерні деякі унікальні суб'єкти і спільноти, які не мають прямих аналогів в інших просторах, до таких належать: «віртуальна соціальна спільнота»; «он-лайнова спільнота»; «мережний соціум»; «віртуальна коаліція».

З'ясовано, що до суб'єктів діяльності в інформаційному просторі суспільства, що реалізує державну інформаційну політику, належать органи державної влади і управління та засоби масової інформації і масової комунікації. Органи державної

влади і управління в процесі побудови інформаційного суспільства і розвитку інформаційної інфраструктури формують такий суб'єкт діяльності в інформаційному просторі суспільства, як «електронний уряд».

У підрозділі 1.2 «Фактори та технології впливу на формування інформаційної політики» викладені основні фактори, що впливають на формування державної інформаційної політики: ідеологія інформаційного суспільства; економічна, політична, інформаційна, культурно-ідеологічна глобалізація; геополітична конкуренція в інформаційно-психологічному просторі; інформаційне протиборство й інформаційно-психологічна війна.

Визначено поняття «інформаційного суспільства» та «інформатизації» як найважливішого процесу інформаційної глобалізації. Розглянуто поняття «інформаційна геополітика» у фундаментальному та прикладному аспекті, її мета та основні характеристики.

Надані визначення «інформаційного протиборства» і його найбільш гострої форми – «інформаційно-психологічної війни» – у силу своєї високої соціальної небезпеки є найважливішими факторами, що визначають цілі, завдання й основні напрями державної інформаційної політики. Визначені фактори впливу на формування інформаційної політики в Україні, які негативно впливають на створення її позитивного іміджу у світі та стримують розвиток держави взагалі.

Наведені маніпулятивні інформаційні технології, визначено сутність поняття «маніпуляція», «маніпуляція свідомістю» та названі три рівні маніпулювання. У сучасних умовах в інформаційно-комунікативних процесах використовуються не просто окремі прийоми, а спеціальні маніпулятивні технології.

У підрозділі 1.3 «Інституційні та програмні засади європейської інформаційної політики» розглядається проблема формування інституційної бази інформаційної політики ЄС. Наводяться різні підходи до проблеми правового функціонування інституційних механізмів як в Європейському, світовому співтоваристві, так і в країнах, що розвиваються, процеси європейської інтеграції з точки зору сумісності інформаційних потоків, їх консолідації на терені єдиної правової системи, концептуальні засади зовнішньої і внутрішньої політики, проблеми правового врегулювання інформаційної безпеки, масових комунікацій.

Проаналізовано нормативне підґрунтя, яке було створене в Європі, та визначені пріоритети інформаційної політики, які можуть слугувати певними орієнтирами при опрацюванні вітчизняної інформаційної політики. Окреслені нові напрями європейської інтеграції – спільну політику Європи у сфері економіки, зовнішніх відносин, безпеки та комунікації, програму становлення інформаційного суспільства в Європі як першочергове завдання стратегії розвитку на межі тисячоліть.

У висновках до першого розділу зазначається, що інформаційна політика визначається через категорію влади як здатність і можливість суб'єктів політики впливати на свідомість, психіку людей, їхню поведінку й діяльність в інтересах держави і громадянського суспільства за допомогою інформації. Основними цілями інформаційної політики України є: дотримання конституційних прав і свобод людини, доступ громадян до відкритих державних інформаційних ресурсів; визначення національних інтересів в інформаційній сфері; забезпечення розвитку сучасних інформаційних технологій; забезпечення інформаційної безпеки і захисту національних інтересів в інформаційній сфері.

Під електронним урядом розуміють державні комп'ютерні системи, призначені для взаємодії з населенням країни і структурами, що не входять в уряд. Такими структурами можуть бути бізнес, громадські організації, регіональні і муніципальні органи влади.

У другому розділі **«Методологічна база дослідження інформаційного виміру європейських інтеграційних процесів»** розглянуто питання загальноєвропейського законодавства у сфері вироблення та реалізації інформаційної політики. Визначено особливості реалізації інформаційної політики в провідних світових державах у питаннях регулювання ЗМІ та вплив окремих факторів на процес формування інформаційної політики України, використовуючи спеціальну математичну модель.

У підрозділі 2.1 *«Дослідження функціонування інформаційного простору ЄС»* автор звернувся до теоретичних досліджень поняття інформаційної політики таких науковців як К. Шапіро, Х. Варіан та інших, визначивши політику ЄС в інформаційній сфері як інформаційно-комунікаційну діяльність інститутів Євросоюзу, яка спрямована на створення і підтримку функціонування єдиного європейського соціального, політичного, економічного та культурного інформаційного простору у відповідності з цілями ЄС, національними інтересами країн-членів і громадян.

Проаналізовано внутрішні та зовнішні проблеми національної фрагментації європейського медіа ринку. Розглянуто ряд європейських документів таких, як: Зелена книга, Біла книга, директива «Телебачення без кордонів» та інші, які визначають подальший розвиток інформаційної та комунікаційної політики в європейському просторі.

Окреслено основні складові європейської інформаційної політики: забезпечення основних прав та свобод людини у сфері інформації, забезпечення інформаційної підтримки інтеграції; створення умов та контроль за виконанням принципу вільної конкуренції на інформаційному ринку; реалізація антимонопольної політики і політики обмеження концентрації; розвиток і регулювання європейського законодавства в інформаційній сфері; регулювання національних інформаційних просторів; підтримка створення європейського інформаційного продукту для наповнення європейського медіаринку.

У підрозділі 2.2 *«Використання методу експертних оцінок у виявленні напрямів формування інформаційної політики України»* визначається, що ступінь впливу окремих факторів на процес формування інформаційної політики України та ЄС потребує використання спеціальної математичної моделі, моделі прийняття рішень.

Для побудови такої моделі було використано інформацію, отриману від експертів. Для її збору, узагальнення і аналізу використовувалися спеціальні процедури, логічні прийоми і математичні методи, які отримали сукупну назву «методів експертних оцінок». Експертна оцінка проводилася з вересня по грудень 2013 року. Оцінюючи результати застосування методу експертних оцінок для визначення ступеню впливу окремих факторів на процес формування інституційної бази інформаційної політики ЄС, були отримані дані, які свідчать про найвищий ступінь впливу наступних чотирьох факторів на процес формування інституційної бази інформаційної політики ЄС: по-перше, це створення концепції електронної держави, по-друге, це той рівень розвитку й досконалості, на якому знаходиться законодавча база нашої країни, по-третє, це визначення та впровадження пріоритетів стратегії економічного розвитку

України для стабілізації економічного становища з метою подальшої інтеграції до європейського співтовариства та глобального інформаційного простору і, нарешті, по-четверте, це створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення іноземних інвестицій з метою покращення економічного становища нашої країни, як основи для виконання однієї з основоположних вимог для вступу в ЄС.

Виходячи з отриманих висновків проведеного методу експертних оцінок, автор детально охарактеризував концепцію «електронного уряду» у світі. Під цією назвою в уряди майже всьому світу почали інтенсивно використовувати інформаційно-комунікаційні технології з метою підвищення ефективності та якості своїх послуг. Уже зараз світовий досвід показує, що впровадження цих технологій надає громадянам і бізнесу доступ до високоякісних послуг органів державної влади і одночасно зменшує їх вартість.

У висновках до другого розділу зазначається, що в умовах розвитку інформаційного суспільства основними соціально-політичними тенденціями в контексті інтеграції є: інформатизація всіх сфер життєдіяльності, збільшення інформаційно-комунікативного розриву між громадянами ЄС та європейськими інститутами, загострення національних протиріч у противагу зусиллям по створенню європейської єдності, нерівномірність у темпах інформаційного розвитку між країнами-членами, трансформація національних систем ЗМІ і формування загальноєвропейського інформаційного законодавства та інформатизація політичного процесу.

У європейському інформаційному суспільстві важливим компонентом стають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які представляють собою важливий сектор економіки. Європейський Союз прагне зробити його привабливим для інвестицій і створює спрощене конкурентне середовище.

Для того, щоб уникнути інформаційного поділу в суспільстві, необхідно забезпечити медіаграмотність всіх соціальних груп, і спростити використання інформаційних технологій. Особливо це стосується осіб з обмеженими можливостями і літніх людей.

У третьому розділі **«Шляхи формування інформаційної політики України в контексті європейського напрямку розвитку»** розглядаються нормативні засади становлення інформаційного суспільства в Україні, формування адекватної сучасним реаліям її інформаційної політики, можливості прискореної інтеграції України в європейську співдружність, входження у світовий інформаційний простір.

У підрозділі 3.1 *«Особливості формування української інформаційної політики»* використовується політологічний аналіз особливостей розвитку українського інформаційного суспільства й формування вітчизняної інформаційної політики. Розкриваються процеси становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Проаналізовано головні проблеми формування політики інформаційного суспільства в Україні, у якій відбуваються процеси становлення загальної державності, апробуються нові моделі соціального керування, спрямовані на посилення взаємодії суспільства і влади.

Розглянуто політичні і соціально-економічні умови переходу України до інформаційного суспільства і формування вітчизняної інформаційної політики

в контексті європейських інтеграційних процесів, які істотно відрізняються від умов, характерних для розвинутих країн і, отже, вимагають визначення шляху, властивого тільки Україні, але при цьому враховуючого світовий досвід.

Досліджено стан і темпи впровадження новітніх інформаційних технологій у політиці відповідно до світових тенденцій розвитку. З'ясовано, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій є одним із найважливіших факторів як економічного зростання в інформаційному суспільстві, так і дієвості інформаційної політики.

У підрозділі 3.2 *«Принципи і механізми регулювання європейських національних інформаційних просторів»* розглядаються питання європейського телекомунікаційного ринку, правила і стандарти в інформаційній сфері та її адекватного регулювання. Окреслені зобов'язання країн-членів ЄС в інформаційній та медіасфері з метою недопущення спроб інформаційного домінування або нерівноправних умов для участі в інформаційному обміні та на ринку інформаційних послуг.

З'ясовано, що регулювання інформаційної діяльності країн-членів з боку Європейського Союзу стосуються регулювання медіаконтенту, трансформування інформаційного законодавства, встановлення технічних стандартів, контролю інформаційних процесів та інформаційної інфраструктури.

Доведена важлива роль служб суспільного мовлення (ССМ) у зміцненні демократичних, соціальних і культурних потреб суспільства, у збереженні плюралізму в контексті тенденції до концентрації ЗМІ. Наведені всі зобов'язання та правила функціонування Служби суспільного мовлення, яка має бути створена кожною країною-членом.

З'ясовано, що для того, щоб уникнути інформаційного розподілу в суспільстві, необхідно забезпечити медіаграмотність усіх соціальних груп, і спростити використання інформаційних технологій з метою підвищення рівня незалежності цих соціальних груп у суспільстві та надання можливості безпосередньо брати участь у суспільно-політичному житті.

У підрозділі 3.3 *«Практика реалізації концепції електронної держави в Європі»* визначено поняття і сутність терміна «електронний уряд», і так само оцінка розвитку електронних держав ЄС. Розглядаються можливості для використання політичних і соціальних технологій в управлінні. Визначено поняття «електронна держава» та «електронний уряд». Також запропоновано ряд положень для Стратегії створення електронної держави.

Доведено, що значна економія коштів відбувається при проведенні електронних держзакупівель (e-Procurement), ефективність яких визначається прозорістю процедури закупівель і зниженням рівня зловживань і корупції.

Сформульовані головні завдання електронного уряду: повна автоматизація державного управління на базі сучасних інформаційних технологій; здійснення реформи інститутів державного управління; забезпечення урядового веб-присутності; досягнення високого рівня телекомунікаційної інфраструктури; підвищення рівня готовності населення до користування інформаційними послугами.

На основі проведеного дослідження розвитку електронної держави в країнах ЄС, запропоновано створити новий план для вже існуючої програми «Електронна Україна», який має бути розрахований на 7–9 років (2013–2020), протягом яких

належить вжити заходів, спрямованих на інформатизацію України. Програма буде передбачати реформу нормативного регулювання ринку ІТ, впровадження нових технологій у державних органах і приватному секторі, створення освітніх програм, покликаних підвищити рівень комп'ютерної грамотності, і побудова масштабної інфраструктури комунікацій. Програма покликана створити умови, при яких за ступенем проникнення інформаційних і комунікативних технологій Україна зможе максимально швидко вийти на один рівень з розвиненими країнами.

У висновках до третього розділу з'ясовано, що довгостроковою стратегічною метою України повинна стати побудова демократичного інформаційного суспільства, створення розвинутого інформаційно-комунікаційного середовища і входження країни до світового глобального інформаційного співтовариства, що має забезпечити підвищення якості життя населення, сприяти соціально-політичній стабільності держави, підвищенню конкурентоздатності країни, результативності науки, а також якості освіти й охорони здоров'я.

Для формування сучасного, відповідного новітнім викликам та загрозам національного інформаційного простору України, необхідно вжити низку системних заходів на концептуальному, нормативно-правовому, та інституціональному напрямках. Із метою унормування діяльності з поширення інформації в мережі Інтернет, введення в правове поле діяльності новітніх засобів масової комунікації, потрібно розробити окремий Закон про «Засоби масової інформації (комунікації) в мережі Інтернет».

У четвертому розділі «Моделювання державної інформаційної політики України в контексті євроінтеграції» визначені довгострокові пріоритети в розвитку інформаційної інфраструктури України для побудови зваженої інформаційної політики, що відповідає нормам і вимогам європейської інформаційної політики. Запропоновано ряд нововведень та модель Національної інформаційної політики України, яка є результатом даної роботи. Саме на цих пропозиціях може бути заснований процес формування інформаційної політики України в контексті Євроінтеграції.

У підрозділі 4.1 «Гармонізація інституційних принципів ЄС та України у сфері інформаційної політики» сформульована необхідна нормативна база, яка б могла стати фундаментом подальшого розвитку галузі, свого роду першим елементом після досить довгого етапу «проекування». Наголошено на тому, що інформаційна складова сучасного українського суспільства не може утворитися на базі лише документації, запропоновані необхідні нові механізми впровадження інформаційної політики як ЄС, так й України. Розглянуто поточний стан справ в розвитку інформаційного простору України.

Окреслено основні проблеми, що стримують інтеграцію українського суспільства в інформаційне суспільство ЄС на нинішньому етапі. Виділено основні пріоритети, можливості сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій як для суспільної, економічної діяльності, так і для приватного життя. У підрозділі також розглядаються питання створення єдиної інформаційної системи в певних галузях, яке пов'язане з вирішенням складних програмних, технічних, правових, організаційних, фінансових та інших завдань. Підкреслено необхідність існування такої системи та визначення її місця й ролі в управлінні державою і суспільними відносинами, яка закладає бездоганну основу її побудови.

Формулюється завдання створення єдиного інформаційного простору України та його інтеграції у світовий інформаційний простір. Розкрито поняття «галузева інформація», безпосереднє відношення до проблеми галузевої інформатизації має поняття «електронного документу». Електронні документи зберігаються в спеціальних сховищах, які прийнято називати банками даних.

У підрозділі 4.2 «Модель «Національна інформаційна політика України» автор запропонував власне бачення реалізації стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні шляхом побудови поетапної моделі державної інформаційної політики. Запропоновану автором модель «Національна інформаційна політика» можна назвати стратегічним планом, національною, регіональною або місцевою програмою впровадження і освоєння переваг урядом, спільнотами, які забезпечують побудову інформаційного суспільства.

Виділено основні етапи реалізації НПІ України, з тим, щоб полегшити та регламентувати роботу урядових чиновників і державних службовців і задати напрям їх діяльності.

Реалізація державної політики, такої як НПІ, може вимагати інституційних трансформацій – зміни законодавства, регулятивних норм, стандартів – або навіть створення нових урядових установ, таких як Управління з питань інформаційного суспільства.

Результатом заключного процесу стає документ або ряд документів, які в подальшому стають джерелом даних для аналізу і підтверджують необхідність трансформацій для розробки державної політики інформаційного суспільства. Для України це може бути стратегія розвитку інформаційного суспільства до 2020 року, підготовлена урядом та відповідає документам по інформаційному суспільству, в яких визначені направлення стратегічного розвитку України – Національна стратегія розвитку на 2015–2020 рік та Стратегічний план управління. Стратегія повинна базуватися на пріоритетах європейської інформаційної політики, які викладені у положеннях Лісабонської стратегії, ініціативи «e-Europe інформаційне суспільство для всіх» та проекту «європейське інформаційне суспільство розвитку та зайнятості».

У висновках до четвертого розділу з'ясовано, що сучасні інформаційні й телекомунікаційні технології стали настільки важливою частиною інфраструктури суспільства, що від них залежить не тільки технологічний, але й соціальний поступ, економічна конкурентоспроможність країни в цілому, її місце у світовій економіці, роль у міжнародному розподілі праці, здатність розвивати демократичні інститути, зростання нових робочих місць і т. п. Пріоритетним напрямком діяльності України має стати політика інформаційного суспільства, яка розглядається як можливість домогтися певного впливу на міжнародному інформаційному просторі.

Забезпечення переходу України до нового етапу розвитку можливо за наступних умов: модернізація інфокомунікаційної структури; розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій; ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів і забезпечення широкого доступу до них; забезпечення громадян суспільно значимою інформацією, розвиток незалежних засобів масової інформації; створення необхідної правової бази побудови інформаційного суспільства.

У **Висновках** репрезентовані теоретичні підсумки роботи:

Україні як потенційному кандидату на вступ до ЄС необхідно прикладати всі можливі зусилля для створення сприятливого середовища для розвитку інформаційних знань. Україні слід проводити активну роботу зі сприяння конкуренції в інфраструктурі інформаційних технологій і послуг, припливу коштів із приватного сектора. У тому числі розробляти незалежні високопрофесійні регулятивні механізми створення ліцензій та їх розподілу, а також захисту широких громадських інтересів, гарантуючи при цьому максимальну свободу інноваціям і новим моделям обслуговування. Особливе значення для розвитку ІКТ має створення гнучких режимів правового та нормативного регулювання для нових форм економічної і соціальної діяльності та послуг органів державного управління, можливих завдяки поширенню ІКТ, насамперед, електронної торгівлі та електронного уряду.

Важливим елементом є створення сильної та ефективної національної системи впровадження інновацій, підтримка наукових досліджень і розробок, які виводять інноваційні технології на ринок. Необхідно нарощувати зусилля у вдосконаленні системи державного фінансування науково-проектної діяльності, а також сприяти розвитку взаємодії та партнерства компаній, університетів, державних і приватних науково-дослідних організацій та встановленню більш тісних контактів із зарубіжними колегами.

Для того, щоб вигідно використовувати можливості, які відкриває інформаційне суспільство, слід забезпечити готовність громадян до сучасних економічних, соціальних, культурних та технологічних перетворень.

Визначено, що першочергового значення набуває становлення держави як самостійного суб'єкта міжнародних відносин, спроможного відстоювати власні національні інтереси. У цій вирішальній для України ситуації, яка визначає її подальшу долю як незалежної країни, головні зусилля повинні зосереджуватися на консолідації української нації навколо єдиної національної ідеї. Такою ідеєю має стати розвиток України як потужної регіональної держави, яка здатна впевнено відстоювати власні інтереси на міжнародній арені. Це вимагає безумовного дотримання базових принципів української державності: збереження єдності національної самоідентифікації української нації і непорушності наших кордонів, недопущення федералізації країни, заборона подвійного громадянства, а також запобігання втрати українських духовних і культурних цінностей під впливом зовнішніх сил.

На часі створення українського порталу ЄВРОЗМІ, що може бути реалізований як державно-приватне партнерство. Адекватний та своєчасний переклад міжнародних ЗМІ, доступний українською та російською мовами, уможливить ефективніше протистояння фальсифікаціям.

На сучасному етапі Україні необхідно сконцентрувати зусилля на покращанні ділового клімату, що сприяло би надходження іноземних інвестицій, у тому числі й таких, що привносять нові технології. Це також стимулює поширення інформаційно-комунікаційних технологій до рівня, необхідного для ефективного використання можливостей такого інструменту як «е-уряд». Водночас «е-уряд» сприяє значному спрощенню ведення бізнесу, зокрема, звужує поле для корупції. Ці два процеси – підвищення технологічної готовності і впровадження «е-уряду» – взаємозалежні та взаємовигідні, оскільки вони значною мірою вирішують проблеми один одного.

Перед Україною стоїть цілий комплекс інструментальних завдань, без реалізації яких не можна говорити про ефективність провадження дієвої інформаційної політики. Мова йде передусім, про необхідність подальшої адаптації українського законодавства до стандартів ЄС в інформаційній сфері; побудову цифрової телекомунікаційної інфраструктури; створення в Україні суспільного мовлення тощо.

Українське законодавство про ЗМІ має трансформуватися відповідно до законів і директив ЄС. Зміни неминучі і поетапно будуть відбуватися в інформаційній інфраструктурі, в інформаційному законодавстві та характері інформаційно-технологічного розвитку.

За відсутності інституційних механізмів впровадження європейської політики взагалі та інформаційної зокрема вступ до Європейського Союзу взагалі унеможлиблюється. У даному дослідженні наведені власні рекомендації автора щодо оптимізації процесу формування інформаційної політики України для її подальшого входження в єдиний європейський інформаційний простір.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Васютіна В. В. Чинники інтеграції України в європейський інформаційний простір / В. В. Васютіна // Нова парадигма : журн. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – Вип. 49. – С. 158–167.
2. Васютіна В. В. Нормативне підґрунтя та пріоритети інформаційної політики ЄС / В. В. Васютіна // Нова парадигма : журн. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 64. – С. 129–137.
3. Васютіна В. В. Особливості формування української інформаційної політики / В. В. Васютіна // Сучасна українська політика : зб. наук. пр. – К. : Вид-во «Центр соціологічних комунікацій», 2012. – Вип. 26. – С. 228–241.
4. Васютіна В. В. Регулювання національних інформаційних просторів Європейського Союзу / В. В. Васютіна // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. – К., 2013. – Вип. 73. – С. 357–359.
5. Васютіна В. В. Особенности формирования информационного общества в Украине / В. В. Васютіна // Вестник Бакинського університета. Серія : Соціально-політичні науки. – Баку : Изд-во БСУ, 2013. – Вип. 2. – С. 20–29.
6. Васютіна В. В. Особливості інформаційної політики України на сучасному етапі / В. В. Васютіна // Вибори та демократія : наук.-попул. правничий журн. – К. : НУ «Києво-Могилянська Академія», 2004. – Вип. 1. – С. 50–58.
7. Васютіна В. В. Проблеми формування інформаційного суспільства в Україні / В. В. Васютіна // Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення : зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. Сауха П. Ю. – Житомир : ВЦ ЖДУ імені Івана Франка, 2010. – С. 83–85.
8. Васютіна В. В. Політика інформаційного забезпечення фундаментальних прав і свобод людини / В. В. Васютіна // Український соціум: соціально-політичні виміри : матеріали засідання «круглого столу» від 28 груд. 2004 р. – К. : Знання України, 2005. – С. 139–141.

9. Васютіна В. В. Державно-інформаційна політика України в контексті євроінтеграції / В. В. Васютіна // Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 21–23 берез. 2012 р.) / Київ. нац. лінг. ун-т. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 576–577.
10. Васютіна В. В. Інформаційні чинники інтеграції України в ЄС / В. В. Васютіна // Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 3–5 квіт. 2013 р.) / Київ. нац. лінг. ун-т. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – С. 342–344.

АНОТАЦІЯ

Васютіна В. В. Інформаційна політика України в контексті євроінтеграційних процесів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського» МОН України, Одеса, 2014.

Досліджується формування інформаційної політики у відповідності з інформаційною політикою ЄС, яке є актуальною проблемою для України у її прагненні до суверенності, рівноправного входження у міжнародний інформаційний простір і забезпечення економічної та політичної стабільності держави.

У дисертаційному дослідженні висвітлені сучасний стан і тенденції інформаційної політики ЄС, визначено вплив євроінтеграційних чинників на світову, регіональну і національну політики та на процес формування інституційної бази інформаційної політики України. Запропонована в авторському варіанті модель побудови державної інформаційної політики України – системи заходів, що дозволяють оптимізувати державну інформаційну політику до стандартів ЄС.

Ключові слова: інформаційна політика, інформаційний простір, Європейський Союз, євроінтеграція, інформаційне суспільство, інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, електронний уряд, демократизація, регулювання національних інформаційних просторів.

АННОТАЦИЯ

Васютина В. В. Информационная политика Украины в контексте евроинтеграционных процессов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского» МОН Украины, Одесса, 2014.

Исследуется процесс становления Украины как суверенного государства, который непосредственно зависит от качества ее информационной политики и процессов информатизации, от производства информационных продуктов и управления информационными потоками, а также от развития либерализации

телекоммуникационных рынков, интенсивного роста средств и возможностей коммуникаций.

На современном этапе реализации экономических отношений коммуникация выступает инструментом власти, коммерческим товаром, средством приобретения и распространения знаний и идей. Учитывая это, Украина должна развивать свои собственные структуры коммуникации соответствии с конкретными условиями, потребностями и традициями, укреплять свою целостность и независимость, защищать национальные интересы в международном информационном пространстве, соблюдать определенную стратегию развития информационной политики, которая, в свою очередь, должна приобретать признаки и принципы общеевропейской информационной политики.

В диссертационной работе информационная политика рассмотрена как сложное и неоднозначное социальное явление, тесно связанное с информационным пространством, политической и технической сферами общественной жизни. Выявлено, что первоочередными среди проблем современности становятся вопросы создания глобального информационного пространства, формирование которого происходит на основе объединения региональных информационных пространств.

Решение проблемы распространения информационного пространства на все страны региона заключается в создании универсальных институтов реализации общеевропейской информационной политики, которая, в свою очередь, основана на нормативных принципах, разработанных и принятых участниками Европейского Союза. Формирование основ для дальнейшей реализации информационной политики ЕС нельзя назвать единственным требованием, но данная проблема занимает одно из ведущих мест с такими основополагающими требованиями как соответствие экономического развития страны европейским стандартам, степень совершенства и развития нормативной базы страны.

Определены пути оптимизации процесса формирования информационной политики Украины для дальнейшего вхождения в единое европейское информационное пространство. Основной задачей является моделирование эффективной информационной политики, финансирование и координация работ по созданию единой инфраструктуры информатизации.

В комплексном освещении информационная политика понимается, как совокупность целенаправленных мероприятий органов госвласти, реализованных в сотрудничестве с другими институтами политической системы, элементами гражданского общества и другими социальными субъектами, целью которых является развитие личности, регулирование социума с помощью информационных средств, а также развитие и регулирование информационной и технической сферы жизнедеятельности общества и государства.

Сущность информационного общества в его современном состоянии цивилизационного развития, заключается в увеличении масштабов накопления, передачи, обработки и использования информации, преобразования информации на производительные силы общества, а также в увеличении влияния новейших информационно-коммуникационных технологий на политику, право, экономику, социальную структуру, и культуру. Глобальное информационное общество формируется локально, его развитие в каждом конкретном случае имеет национально детерминированный характер. Становление информационного общества в Украине

выступает условием демократического развития и интеграции страны в мировое информационное пространство. Процессы становления и развития информационного общества в Украине детерминируются как глобальными тенденциями развития информационной сферы, так и специфическими условиями перехода от тоталитарной политической системы к демократическому правовому государству.

Предложен авторский вариант модели построения государственной информационной политики Украины. Сделана попытка определить систему мер, позволяющих оптимизировать государственную политику со стандартами ЕС. Эти меры касаются различных ветвей органов государственной и муниципальной власти, правоохранительных и специальных структур, средств массовой информации и институтов гражданского общества. Сведя все предложения в схему НИП, в работе получена функциональную модель, которая может быть использована всеми участниками социальной коммуникации.

Отсутствие системной работы в информационной сфере наносит значительный ущерб позиционированию Украины в Европе. Наиболее выразительным признаком данного процесса выступает слабая интегрированность Украины в деятельности по построению единого европейского информационного пространства и отсутствие активной и понятной государственной информационной политики. Перед Украиной стоит целый комплекс инструментальных задач, реализация которых качественно укрепит европейский вектор информационной политики нашего государства.

Ключевые слова: информационная политика, информационное пространство, Европейский Союз, евроинтеграция, информационное общество, информатизация, информационно-коммуникационные технологии, электронное правительство, демократизация, регулирование национальных информационных пространств, медиа грамотность.

SUMMARY

Vasiutina V. V. Information Policy of Ukraine in the Context of Eurointegration Processes. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Political Sciences, Speciality 23.00.02 – Political institutions and processes. – South Ukrainian Pedagogical University named after K. D. Ushynsky of Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2014.

This dissertation focuses on the study of the formation of information policy of Ukraine in accordance with the key principles of the EU information policy, which is one of the urgent tasks for Ukraine in its striving for sovereignty, equal entry into the international information space, and ensuring economic and political stability of the state.

The research highlights the current state and trends of EU information policy, the influence of European integration factors on the global, regional and national policy, as well as on the development of the institutional framework of the information policy in Ukraine.

The author's version of the model for development of government information policy in Ukraine has been designed as a system of stages and relevant measures to optimize the state information policy to the EU standards.

Key words: information policy, information space, the European Union, European integration, information society, informatization, information and communication technology, e-government, democratization, regulation of the national information space.